

ALTYAPILARDA FUTBOL OYNAYAN SPORCULARIN AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Tahir Volkan ASLAN^{1*}, Şakir TÜFEKÇİ²

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, altyapılarda futbol oynayan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesidir. Araştırmanın evrenini Mersin ilinde futbol altyapı faaliyeti sürdüren; Mersin İdman Yurdu, Yenişehir İdman Yurdu, Çukurova İdman Yurdu, Mersin Camspor ve Akdeniz Belediyespor kulüplerinin 781 erkek altyapı sporcusu oluştururken, örneklemini bu merkezlerde altyapı eğitimi alan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 449 erkek altyapı sporcusu oluşturmuştur. Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini ortaya koymak için kişisel bilgi formu ve Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) tarafından sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını ölçmek üzere geliştirilen ve Türk kültürüne uyarlaması Gürpınar (2014) tarafından yapılan “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” (Attitudes to Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire- AMDYSQ) kullanılmıştır. Veriler istatistik paket programında değerlendirilmiş, sayı, yüzde ve ortalama olarak ifade edilmiştir. İkili karşılaştırmalar için Mann Whitney U testi, çoklu karşılaştırmalar için Kruskal Wallis H testi ve post hoc testi olarak bonferroni düzeltmeli Mann Whitney U kullanılmış ve anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir. Çalışmada, baba eğitim ve spor yaşı değişkenlerinde herhangi bir değişim gözlenmezken ($p>0.05$); yaş, oyun amacı, kendini tanımlama, antrenörünü örnek alma, anne eğitim düzeyi, aile antrenman takibi ve aile desteği faktörlerine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0.05$). Elde edilen bulgulara göre anne-baba desteği ve anne-baba antrenman/müsabaka takibinin ahlaki karar alma tutumuna olumlu etki yaptığı, oyun amacı gelişmek ve eğlenmek olan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının kazanma amacıyla spor yapanlara göre daha yüksek olduğu, antrenör-sporcu ilişkisi kalitesi yüksek sporcuların daha yüksek seviyede ahlaki davranışlar sergilediği ve anne eğitim seviyesi arttıkça ahlaki boyutun arttığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Tutum, Futbol, Spor Ahlakı

INVESTIGATION OF MORAL DECISION-MAKING ATTITUDES OF ATHLETES PLAYING FOOTBALL IN INFRASTRUCTURE

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the moral decision-making attitudes of athletes playing football in infrastructure. The population of the research is in Mersin, which continues football infrastructure activities; Mersin İdman Yurdu, Yenişehir İdman Yurdu, Çukurova İdman Yurdu, Mersin Camspor and Akdeniz Belediyespor clubs consisted of 781 male infrastructure athletes, while the sample consisted of 449 male infrastructure athletes who received infrastructure training in these centers and agreed to participate in the research. In the study, the personal information form was used to reveal the demographic characteristics of the participants and the "Attitudes to Moral Decision-Making Scale" (Attitudes to Infrastructure Sports) developed by Lee, Whitehead, and Ntoumanis (2007) to measure the moral decision-making attitudes of the athletes and adapted to the Turkish culture by Gürpınar (2014). Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire- AMDYSQ) was used. The data were evaluated in the statistical package program and expressed as numbers, percentages and averages. Mann Whitney U test was used for pairwise comparisons, Kruskal Wallis H test for multiple comparisons and Mann Whitney U with bonferroni correction was used as post hoc test and the significance level was accepted as $p<0.05$. In our study, no change was observed in the variables of father's education and sports age ($p>0.05$); Statistically significant differences were determined depending on the factors of age, game purpose, self-definition, taking the coach as an example, mother's education level, family training/match follow-up and family support ($p<0.05$). According to the findings, mother-father support and mother-

¹Mersin Üniversitesi, Mersin, TÜRKİYE

²İnönü Üniversitesi, Malatya, TÜRKİYE

*Yazışmadan sorumlu yazar: tahirvolkanaslan@gmail.com

father training follow-up have a positive effect on moral decision-making, the moral decision-making attitudes of the athletes whose game purpose is to develop and have fun are higher than those who do sports for the purpose of winning, and the athletes with high coach-athlete relationship quality exhibit higher moral behaviors. and it can be said that the moral dimension increases as the education level of the mother increases.

Keywords: Moral Attitude, Football, Sports Ethics

GİRİŞ

Dünyada yaşayan toplumlarda hakkında birçok çalışma yapılmış, araştırılmış ve tartışılmış temalardan biri ahlaktır (Cesur, 2003). Ahlak; toplum tarafından iyiliği ve doğruluğu kabul edilmiş, toplumu oluşturan fertlerden uyulması beklenen, insanların hayatlarında bir rehber olarak kabul ettiği davranış kuralları bütünüdür (Cevizci, 2000).

Genel olarak; sportmenlik, fair play gibi kavramlarla ilişkilendirilen spor ahlakına yönelik araştırmalar, günümüzde spor felsefesinin önemli konuları arasında yer almaktadır (Gürpınar, 2014). Etik değerlere bağlı kalarak rekabet etmeyi ilke edinen Fair-Play kavramı, oyun kurallarına yönelik farkındalık ve saygı, rakiple doğru ilişkiler, herkes için aynı fırsat ve koşulların korunması, her ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışından kaçınma, zaferde ve yenilgide onurlu tutum sergileme ve elinden gelenin en iyisini yapma gibi öğeler taşır (Boixados ve Cruz, 1995).

Doğası gereği insan kazanmaya ve kendine bir şeyler katmaya çalışır. Bunu ahlaki ve etik sınırlar içerisinde gerçekleştirmek, kendini gerektiği yerde dizginlemek veya tamamen bu sınırları aşıp yalnızca kazanma odaklı davranmak insanın kendi seçeneğidir. Çünkü sporun oyun anlayışına birbirleri ile yarışıyor olma hali dahil olduğundan beri insanın kendisi ve başkaları ile olan rekabeti de başlamıştır. Spor bir süreç olup, spor yapan kişilerin amacı müsabakalarda kazanma, fiziksel, zihinsel ve yetenek anlamında bir yeterlilik ve o müsabakaları izleyen bireyler için de heyecan ya da güzel görünüm kazandırmak olan spor ile ahlaki değerler dolaylı da olsa bir bağ içinde olup ayrı halde düşünülemezler. Ahlakı ya da bireylerin yaşamlarını şekillerinden ilkeler, sporun içinde de bulunur ki (Erkal,1992; Tel, 2015) bu noktada Woods (2011), sporun insanlara ahlaki ikilemler sunarak çözümlenme ve sorumluluk, doğruluk ve dürüstlük gibi konularda gelişim şansı tanıdığını belirtmiştir. Yamaner'in de belirttiği gibi spor, performansın en üst halini alma çabasıdır fakat sadece

psikomotor çabayla kalmayıp aynı zamanda ahlaki tutum ve kendini bilme gibi kavramları barındırmalıdır (Yamaner, 2001). Ahlaki kararlarda ahlaki olgunluk düzeyi önemlidir ve bireyin ahlaki olgunluğa ulaşmış olmasının, kişinin davranışlarıyla ve amaçları arasındaki yüksek düzeyde bağlantı ile ilgili olduğu söylenebilir (Aydın, 1991).

Eğitim spor ilişkisine bakıldığında; spor, eğitim sürecinin bir parçasıdır ve bireylerin eğitimi ile toplumun gelişiminde altyapılar bir hayli önem teşkil etmektedir. Altyapılarda yetişen sporcuların toplum arasına karışacak bireyler olacakları düşünüldüğünde ahlak ve etik bilincinin önemi ön plana çıkmakta ve bu noktada aileler, antrenör ve yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Spor faaliyetlerinde bulunan kimselerin, etkinlikleri boyunca mücadele ederken, birbirlerine ve rekabet sınırlarına saygı duyması spor ahlakının temelini oluşturur. Altyapılar ise, spor ahlakının genç bireylere işlenebilecek ilk ve en iyi durak olarak göze çarpmaktadır. Bu kurumlarda; iyi bir sporcu olmanın yanında aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek, sorumluluk sahibi, ahlaklı bireyler, iyi vatandaşlar yetiştirilmelidir. Bu bağlamda, araştırmada altyapılarda futbol oynayan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yaş, aile desteği, oyun amacı, kendini tanımlama, antrenörünü örnek alma, aile antrenman takibi ve anne-baba eğitim düzeyleri gibi değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Verilerin Toplanması: Araştırma için, İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kuruluna başvuru yapılmış ve Etik Kurul Onayı alınmıştır (Tarih: 17/11/2022; Sayı: 2022/21-6). Gerekli izinler alındıktan sonra, belirlenen spor kulüplerinde altyapı yetkilileri ve antrenörlerinden izinler alınarak sporcularla görüşülmüş ve veriler araştırmacı tarafından yüz yüze toplanmıştır. Ayrıca çalışma verilerinin toplanması “Helsinki Bildirgesi”ne uygun olarak ve katılımcılardan imzalı onam formu alınarak gerçekleştirilmiş, aynı zamanda araştırmada kullanılan ölçek için gerekli izin alınmıştır. Veriler toplandıktan sonra 476 formdan eksik veya hatalı doldurulan ve analiz için uygun olmadığı düşünülen (yarısı boş bırakılmış vb.) 27 adet form kapsam dışı bırakılmış ve veri setinden silinmiştir. Çalışmanın örnekleme son noktada 449 katılımcıdan oluşmuştur.

Araştırma Modeli :Araştırmada, altyapılarda futbol oynayan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi amacı ile betimsel araştırma türünden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerin ortaya çıkarılmak istendiği araştırmalarda kullanılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009).

Araştırma Grubu: Araştırmanın evrenini Mersin ilinde futbol altyapı faaliyeti sürdüren; Mersin İdman Yurdu, Yenişehir İdman Yurdu, Çukurova İdman Yurdu, Mersin Camspor ve Akdeniz Belediyespor kulüplerinin 781 erkek altyapı sporcusu oluştururken, örneklem grubunu bu kulüplerin U-18, U-16, U-14 ve U-12 yaş gruplarında yer alan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 476 erkek altyapı sporcusu oluşturmuştur. Fakat eksik veya yanlış doldurulan ölçeklerin araştırma kapsamından çıkartılmasıyla, 449 erkek altyapı sporcusu [%31 (139)'i U-12, %21,6 (97)'sı U-14, %29,6 (133)'sı U-16 ve % 17,8 (80)'i U-18] araştırmaya dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini ortaya koymak için kişisel bilgi formu ve “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” (Attitudes to Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire- AMDYSQ) kullanılmıştır.

Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği: Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını incelemek amacı ile Türk kültürüne uyarlaması Gürpınar (2014) tarafından yapılan, Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) tarafından geliştirilen 9 maddeli ve 3 altboyuta sahip “Attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ)” ölçekten yararlanılacaktır. Ölçeğin alt boyutlarını yarışma severliği benimsemek, hileyi benimsemek ve adilce kazanmayı korumak oluşturmaktadır. Ölçekte yer alan 9 maddenin 6 adedi olumsuz (1, 2, 4, 5, 6 ve 8) ve 3 adedi olumlu (3, 7, 9) anlam taşımaktadır. Ölçek, kesinlikle katılmıyorum (1) ve kesinlikle katılıyorum (5) arasında puanlanan 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan 1, 5 ve 8. maddeler “Hileyi Benimsemek” alt boyutuna, 2, 4 ve 6. maddeler “Yarışma Severliği Benimsemek” alt boyutuna, 3, 7 ve 9. maddeler “Adilce Kazanmayı Korumak” alt boyutuna karşılık gelmektedir.

Veri Analizleri

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi için istatistik paket programı (SPSS Versiyon 22.0) kullanılmıştır. Elde edilen ham veriler, aritmetik ortalama ve standart sapmaları ile birlikte sunulmuştur. Bağımsız değişkenlere ait verilere Kolmogrov-Smirnov Z testi ile normallik sınaması yapılmış ve sınav sonucunda verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Normal dağılmayan veri analizlerinde, ikili karşılaştırmalar için Mann Whitney U testi, çoklu karşılaştırmalar için Kruskal Wallis H testi ve post hoc testi olarak Bonferroni düzeltmeli Mann Whitney U kullanılmış ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan sporcuların demografik özelliklerinin dağılımları

Değişken	Grup	f	%
Yaş	U-12	139	31,0
	U-14	97	21,6
	U-16	133	29,6
	U-18	80	17,8
Spor Amacı	Kazanmak	154	34,3
	Gelişmek	236	52,6
	Eğlenmek	59	13,1
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	109	24,3
	Ortaokul	106	23,6
	Lise	130	29,0
	Üniversite ve üzeri	104	23,2
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	86	19,2
	Ortaokul	102	22,7
	Lise	176	39,2
	Üniversite ve üzeri	85	18,9
Anne-Baba Antrenman/Müsabaka Takibi	Hiç	127	28,3
	Çok az	184	41,0
	Genellikle	101	22,5
	Her zaman	37	8,2
Anne-Baba Desteği	Hiç	28	6,2
	Çok az	49	10,9
	Genellikle	122	27,2
	Her zaman	250	55,7
Antrenörü Örnek Alma	Evet	384	85,5
	Hayır	65	14,5
Spor Yaşı	0-2 yıl	133	29,6
	3-5 yıl	123	27,4
	6-7 yıl	101	22,5
	8 ve üzeri yıl	92	20,5
	Çukurova İdman Yurdu	83	18,5

Kulübü	Akdeniz Belediyespor	109	24,3
	Yenişehir İdman Yurdu	95	21,2
	Mersin Camspor	85	18,9
	Mersin İdman Yurdu	77	17,1

Tablo 2. Araştırma grubunun Yaş kategorisi değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	N	$\bar{x} \pm ss$	X^2	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	U-12	139	1,87±1,17	7,549	,056	
	U-14	97	2,39±1,53			
	U-16	133	1,88±,90			
	U-18	80	2,12±1,21			
Yarışma severliği Benimsemek	U-12 ^a	139 ^a	2,32±1,08	40,425	,000*	a<c,d
	U-14 ^b	97 ^b	2,43±1,01			
	U-16 ^c	133 ^c	2,88±,97			b<c,d
	U-18 ^d	80 ^d	3,07±,90			
Adilce Kazanmayı Korumak	U-12	139	3,83±1,35	,689	,876	
	U-14	97	3,63±1,56			
	U-16	133	4,01±,96			
	U-18	80	3,94±1,06			

*p<0.05

Araştırma grubunun yaş kategorisi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin sadece yarışma severliği benimsemek alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0.05, Tablo 2).

Tablo 3. Araştırma grubunun Spor amacı değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Amacı	N	$\bar{x} \pm ss$	X^2	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	Kazanmak	154 ^a	2,21±1,27	3,023	,047*	a>b,c
	Gelişmek	236 ^b	1,91±1,15			
	Eğlenmek	59 ^c	2,03±1,25			
Yarışma severliği Benimsemek	Kazanmak	154 ^a	2,84±1,07	8,190	,017*	a>b,c
	Gelişmek	236 ^b	2,56±,99			
	Eğlenmek	59 ^c	2,44±1,12			
Adilce Kazanmayı Korumak	Kazanmak	154 ^a	3,69±1,22	11,467	,005*	a<b
	Gelişmek	236 ^b	3,99±1,20			
	Eğlenmek	59 ^c	3,81±1,49			

*p<0.05

Araştırma grubunun spor amacı değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin tüm alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0.05, Tablo 3).

Tablo 4. Araştırma grubunun Anne eğitim düzeyi değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x} \pm ss$	X^2	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	İlkokul	109 ^a	2,18±1,21	7,859	,049*	a>d
	Ortaokul	106 ^b	2,11±1,31			
	Lise	130 ^c	1,97±1,14			
	Üniversite	104 ^d	1,87±1,19			
Yarışma severliği Benimsemek	İlkokul	120	2,62±1,06	5,013	,171	
	Ortaokul	119	2,47±1,96			
	Lise	141	2,78±1,07			
	Üniversite	69	2,67±1,05			
Adilce Kazanmayı Korumak	İlkokul	120 ^a	3,61±1,36	12,263	,007*	c>a d>a,b
	Ortaokul	119 ^b	3,76±1,28			
	Lise	141 ^c	3,98±1,15			
	Üniversite	69 ^d	4,08±1,21			

*p<0.05

Araştırma grubunun anne eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin Hileyi benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0.05, Tablo 4).

Tablo 5. Araştırma grubunun Baba eğitim düzeyi değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x} \pm ss$	x^2	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	İlkokul	86	2,28±1,38	3,327	,344	
	Ortaokul	102	1,86±1,07			
	Lise	176	2,00±1,17			
	Üniversite	85	2,05±1,26			
Yarışma severliği Benimsemek	İlkokul	120	2,57±1,08	3,101	,376	
	Ortaokul	119	2,53±,96			
	Lise	141	2,66±1,02			
	Üniversite	69	2,79±1,15			
Adilce Kazanmayı Korumak	İlkokul	120	3,53±1,56	7,656	,054	
	Ortaokul	119	3,86±1,16			
	Lise	141	3,91±1,14			
	Üniversite	69	4,08±1,21			

*p<0.05

Araştırma grubunun baba eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hiçbir alt boyutta anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p<0.05, Tablo 5).

Tablo 6. Araştırma grubu Anne-baba antrenman/müsabaka takibi değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Anne-baba		N	$\bar{x} \pm ss$	X ²	p	Post-Hoc
	Antrenman/Müsabaka Takibi						
Hileyi Benimsemek	Hiç		127 ^a	2,46±1,43	31,004	,000*	a>b,c,d b>c,d
	Çok az		184 ^b	2,01±1,13			
	Genellikle		101 ^c	1,75±1,01			
	Her zaman		37 ^d	1,40±,69			
Yarışma severliği Benimsemek	Hiç		127 ^a	2,49±1,07	8,443	,038*	a<b,c
	Çok az		184 ^b	2,71±1,00			
	Genellikle		101 ^c	2,81±1,04			
	Her zaman		37 ^d	2,36±1,11			
Adilce Kazanmayı Korumak	Hiç		127 ^a	3,31±1,54	24,956	,000*	a<b,c,d b<c,d
	Çok az		184 ^b	4,00±1,06			
	Genellikle		101 ^c	4,19±1,02			
	Her zaman		37 ^d	4,17±1,09			

*p<0.05

Araştırma grubunun anne-baba antrenman/maç takibi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin tüm alt boyutlarda anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0.05, Tablo 6).

Tablo 7. Araştırma grubunun Anne-baba desteği değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Anne-baba desteği	N	$\bar{x} \pm ss$	X ²	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	Hiç	28 ^a	3,38±1,71	30,664	,000*	a>b,c,d b>d
	Çok az	49 ^b	2,28±1,31			
	Genellikle	122 ^c	2,09±1,13			
	Her zaman	250 ^d	1,80±1,05			
Yarışma severliği Benimsemek	Hiç	28 ^a	2,47±1,01	10,875	,012*	b<c,d
	Çok az	49 ^b	2,24±,90			
	Genellikle	122 ^c	2,75±1,05			
	Her zaman	250 ^d	2,69±1,05			
Adilce Kazanmayı Korumak	Hiç	28	3,55±1,43	7,730	,052	
	Çok az	49	3,54±1,51			
	Genellikle	122	3,74±1,26			
	Her zaman	250	4,01±1,16			

*p<0.05

Araştırma grubunun anne-baba desteği değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (p<0.05, Tablo 7).

Tablo 8. Araştırma grubunun Antrenörü örnek alma değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyut	Antrenörü Örnek Alma	N	$\bar{x} \pm ss$	z	p
Hileyi Benimsemek	Evet	384	1,92±1,12	-3,992	,002*
	Hayır	65	2,67±1,49		
Yarışma Severliği Benimsemek	Evet	384	2,60±1,04	-1,800	,072
	Hayır	65	2,87±1,04		
Adilce Kazanmayı Korumak	Evet	384	3,87±1,25	-,502	,615
	Hayır	65	3,82±1,29		

*p<0.05

Araştırma grubunun değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hileyi benimsemek alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0.05, Tablo 8).

Tablo 9. Araştırma grubunun Spor yaşı değişkenine göre analiz sonuçları

Alt Boyutlar	Spor yaşı	N	$\bar{x} \pm ss$	X ²	p	Post-Hoc
Hileyi Benimsemek	0-2 yıl	133	1,99±1,07	1,126	,771	
	3-5 yıl	123	1,93±,99			
	6-7 yıl	101	1,87±,86			
	8 ve üzeri yıl	92	1,97±,98			
Yarışma severliği Benimsemek	0-2 yıl	133	2,52±1,08	5,668	,129	
	3-5 yıl	123	2,69±1,01			
	6-7 yıl	101	2,81±1,04			
	8 ve üzeri yıl	92	2,56±1,02			
Adilce Kazanmayı Korumak	0-2 yıl	133	4,14±,98	1,706	,636	
	3-5 yıl	123	3,91±1,02			
	6-7 yıl	101	4,07±,99			
	8 ve üzeri yıl	92	4,01±,96			

*p<0.05

Araştırma grubunun spor yaşı değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hiçbir alt boyutta anlamlı farklılık görülmemiştir (p<0.05, Tablo 9).

TARTIŞMA

Araştırma grubunun yaş değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin sadece yarışma severliği benimsemek alt boyutunda U-16 ve U-18 yaş kategorisindeki sporcular lehine istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (p<0.05, Tablo 2). Bu durum U-16 ve U-18 yaş grubundaki sporcuların yaşları ilerledikçe kişisel ve toplumsal sorumluluk bilinçlerinin gelişmesi ve ahlaki deneyimlerin artmasına bağlı olarak daha olgun ve

gerçekçi davranmaları ile açıklanabilir. Lee ve ark., (2007)'nin yaptıkları araştırma bulgularımızla benzer çalışmada, 14-16 yaş grubu sporcuların hileyi ve yarışma severliği benimseme boyutlarında 11-13 yaş grubu sporculardan daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu bildirmişlerdir. Savaş'ın (2019), üniversite öğrencilerinde ahlaki olgunluk üzerine yaptığı çalışmada 24-25 yaş grubu öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerinin 20-21 ve 22-23 yaş grubundan yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir çalışmada da yaşla birlikte ahlaki olgunluk skorlarının arttığı ifade edilmiştir (Büyükbasmacı ve Erdoğan, 2021). Araştırma sonuçlarımız literatür bulgularla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte benzerlik göstermeyen çalışmalar da mevcuttur. Özbek ve Nalbant'ın (2016) yaptıkları çalışmada ise, yaş değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumu alt boyutlarında istatistiksel bir farklılık olmadığı belirtilmiştir. Sonuçlardaki farklılık, çalışmaların yapıldığı bölgelerin coğrafi, kültürel, toplumsal şartlarından kaynaklanabildiği gibi, sporcuların farklı demografik özellikler ve farklı ahlaki karar alma tutumları gösterebilmeleri ile farklı anne-baba tutumları ile de ilgili olabileceği ifade edilebilir.

Araştırma grubunun spor amacı değişkeninde tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür ($p<0,05$, Tablo 3). Spor amacı kazanmak olan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin; hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek alt boyutlarında, diğer gruplara göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$, Tablo 3). Bu durum oyunu, kazanmak için oynayanların kazanma ve başarıya güdüsüyle ahlaki olmayan yollara başvurabileceği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla sporu yarışma güdüsünün yanında oyun anlamıyla da kabul edip eğlenmek, gelişmek için oynayan bireylerin, bu özelliklerini mücadele alanına da yansıtarak, adil oyun anlayışını yaşattıkları söylenebilir.

Araştırma grubunun anne eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hileyi benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilirken ($p<0,05$, Tablo 4); baba değişkeninde ise, anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p<0,05$).Ebeveyn eğitim durumlarına anne tarafından bakıldığında, anne eğitim seviyesi arttıkça ahlaki boyutun arttığı (hileyi benimsemek puanlarının düşmesi ve adilce kazanmayı korumak boyutunun da yükselmesi) gözlemlenmektedir ($p<0,05$, Tablo 5).

Seydooğulları ve ark. (2014)'nın yaptıkları araştırma sonuçlarımızla benzerlik gösteren çalışmada da, ahlaki yargının annenin eğitim düzeyine göre değiştiğini, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin ahlaki yargı yeteneğinin, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu saptamışlardır. Yine yapılan başka bir çalışmada anne ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğu da spor yapmaya teşvik ettikleri tespit edilmiştir (Amman ve ark., 2000). Ahlaki karar alma tutumlarının incelendiği araştırma bulgularımızla farklılık gösteren çalışmada baba eğitim seviyesi arttıkça futbolcularda olumlu ahlaki davranış puanlarının arttığı tespit edilmiştir (Bayraktar, 2022).

Araştırma grubunun anne-baba antrenman/müsabaka takibi değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin tüm alt boyutlarda anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Hileyi benimsemek alt boyutunda hiç antrenman takip etmeyen grubun puan ortalamalarının diğer gruplara göre en geride olduğu, yarışma severliği benimsemek alt boyutunda, anne-babaları tarafından hiç izlenmeyen grubun puan ortalamalarının ise, çok az ve genellikle izlenen gruba göre anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür ($p<0.05$, Tablo 6). Bayraktar (2022)'in yaptığı araştırmada da araştırma bulgularımızla benzer şekilde antrenman veya müsabakaları aileleri tarafından hiç izlenmeyen grubun puan ortalamaların diğer gruplara göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum anne ve babaları antrenman veya çalışmalara yüksek düzeyde katılım gösteren sporcuların, ebeveynleri tarafından izlendiğinin farkında olması ve onların önünde ahlak dışı davranışlardan kaçınmak istemeleri şeklinde açıklanabilir.

Araştırma grubunun anne-baba desteği değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$, Tablo 7). Hileyi benimsemek alt boyutunda ailesi tarafından hiç desteklenmeyen grubun puan ortalamalarının anlamlı yüksek, yarışma severliği benimsemek alt boyutunda ise, anne ve babası tarafından çok az desteklenen grubun puan ortalamalarının, genellikle ve her zaman desteklenen gruba göre anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür ($p<0.05$, Tablo 7). Ailelerin sporla ilgili olması çocuğun spora katılımında, hatta sporun toplumun çoğunluğunca yapılmasında olumlu bir etkidir (Altın ve Özsarı, 2017).2022 yılında yapılan bir çalışmada aile desteğinin ahlaki karar alma puanlarına etkisinde hileyi benimsemek alt boyutunda tüm gruplar arasında her zaman ve oldukça fazla

desteklenenler; yarışma severliği benimsemek ve Adilce Kazanmayı korumak alt boyutlarında ise her zaman ve oldukça fazla desteklenenlerin, çok az desteklenenlere göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir (Bayraktar, 2022). Araştırma bulgularımızla benzerlik gösteren bir diğer çalışmada; özellikle ailenin spora ilgisinin, çocuğun spor yapmasına karşı tutumunu da olumlu şekilde etkilediği belirlenmiştir (Kotan ve ark., 2009).

Araştırma grubunun antrenörünü örnek alma değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin antrenörünü örnek almayan grubun; hileyi benimsemek alt boyutu puan ortalamalarının, örnek almayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$, Tablo 8). Antrenör-sporcu ilişkisi üzerine yapılan bir çalışmada antrenör-sporcu ilişkisi zayıfladıkça sporcuların stresli durumlarla baş etme kapasitelerinin azaldığı ve antrenörlerin sporcuların psikolojik sağlamlığı açısından önemli rol oynadığı görülmüştür (Erdner, 2018). Başka bir çalışmada antrenör-sporcu ilişkisi kalitesi yüksek sporcuların daha yüksek seviyede akademik öz-yeterlik ile daha düşük saldırganlık gösterdiğine dikkat çekmektedir (Worthy, 2017). Cairney ve arkadaşları (2018), sporcular ve antrenörleri arasındaki pozitif ilişki ve uyumun, olumlu sosyal davranışlar gibi birçok pozitif etkisi olduğunu ifade etmiştir. Başka bir çalışmada da benzer şekilde antrenör-sporcu ilişkisi kalitesi yüksek olan sporcularda anti-sosyal davranışların seyrek, olumlu sosyal davranışların ise daha sık görüldüğü bildirilmiştir (Rutten ve ark., 2007). Buradan hareketle araştırma sonuçlarımız üzerinden antrenörünü örnek almayan grubun hileyi benimsemek puanlarının yüksek olması, antrenör-sporcu ilişkisinin azalması ile birlikte bunun ahlak dışı davranışlara eğilimi artırmaya sebep bir faktör olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma grubunun spor yaşı değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin hiçbir alt boyutta anlamlı farklılık görülmemiştir ($p<0.05$, Tablo 9). Ahlaki karar alma tutumlarının 14-17 yaş sporcuların spor yaşlarına göre incelendiği bir çalışmada tüm alt boyutlarda sporcuların spor yaşlarına göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (Demirci,2020). Arslan (2018) ve Atalay (2016)'ın yaptığı çalışmalarda da spor yaşı ile ahlaki karar alma tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarımız literatürle benzerlik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; yaş, oyun amacı, antrenörünü örnek alma, anne eğitim düzeyi, ailenin takip ve desteği gibi faktörlerin altyapılarda futbol oynayan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını etkilediği; spor yaşı ve baba eğitim düzeyinin ise etkilemediği tespit edilmiştir.

Bu noktada altyapılarda spor yapan bireylerin ahlaki karar alma düzeylerinin belirlenmesi ve bu kararları etkileyen faktörlerin bilinmesi altyapılarda spor yapan bireylerin ahlaki gelişimi açısından önemlidir. Ahlaki gelişimin çocukluk ve gençlik döneminde kazanılması, aynı zamanda yetişkinlik dönemi için hazırlık oluşturacak olması konuyu daha da önemli kılmaktadır. Dolayısıyla altyapılarda olumlu ahlaki davranış sergileyen sporcuların ödüllendirilmesi ve bu tip yaklaşımların teşvik edilmesi sporda adil ve dürüst oyunu vurgulayan Fair Play anlayışı ile birlikte olumlu toplum ahlak anlayışının olgunlaşmasında da etkili olabilir.

KAYNAKLAR

- Altın, M. & Özseri, A. (2017). Sporcu Eğitim Merkezlerinde Yatılı Olarak Eğitim Gören Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(1), 133-145
- Amman M. T, İkizler H.C.,& Karagözoğlu C (2000). *Sporda Sosyal Bilimler*. Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Arslan, F., Ziyagil, M. A., & Bastik, C. (2018). Examination of Moral Decision-Making Attitudes of Elite Male Basketball Players and Wrestlers According to *Variables of Sport Experience and Mother, Father Education*. *Universal Journal of Educational Research*, 6(3), 378-385.
- Atalay, A. (2016). Türkiye’de üniversitelerde eğitim gören öğrenci sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(31), 53-66.
- Aydın, M. S. (1991). *Tanrı-Ahlâk İlişkisi*, TDV Yayınları.
- Bayraktar M. T.(2022). Altyapılarda Futbol Eğitimi Görmekte Olan Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumlarında Ebeveyn Faktörünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.

- Boixadós M, Cruz J. (1995). Construction of a fairplay attitude scale in soccer. In R. Vanfraechem-Raway & Y. Vanden Auweele (Eds.), Proceedings of the IXth European Congress on Sport Psychology (pp. 4–11). Brusels: FEPSAC.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cairney, J., Clark, H. J., Kwan, M. Y., Bruner, M., & Tamminen, K. (2018). Measuring sport experiences in children and youth to better understand the impact of sport on health and positive youth development: designing a brief measure for population health surveys. *BMC public health*, 18(1), 446.
- Cesur, S. (2003). *Çocuk ve Ergenlerde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi*. Çocuk, Ergen Anne ve Baba. Edt. Gül Şendil. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demirci S, (2020). 14-17 Yaş Arası Sporcularda Antrenör-Sporcu İlişkisi Kalitesinin Ahlaki Karar Alma ve Saldırgan Davranışları Belirlemedeki Rolü. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Er G., M. (1992). *Ahlak sosyolojisi*. Anı Yayıncılık, 2010.kal M. Sosyolojik Açıdan Spor, Kutsun Matbaa ve Reklamcılık, İstanbul.
- Erdner, S. M. (2018). NCAA Division I Student-Athletes' Perceptions of How the Coach-Athlete Relationship Influences Student-Athlete Resilience.
- Erkal M. (1992). *Sosyolojik Açıdan Spor*, Kutsun Matbaa ve Reklamcılık, İstanbul.
- Gürpınar, B. (2014). Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Bir Türk örneğinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39, 176.
- Kotan Ç, Hergüner G, & Yaman Ç (2009). İlköğretim okullarında okuyan sporcu öğrencilerin spor yapmalarında okul ve aile faktörünün etkisi (Sakarya İl Örneği). *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 49-58.
- Lee M. J, Whitehead J, Ntoumanis N (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.

- Özbek O, Nalbant U (2016). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki genç sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *14. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 01-04 Kasım, Antalya.
- Rutten, E. A., Stams, G. J. J., Biesta, G. J., Schuengel, C., Dirks, E., & Hoeksma, J. B. (2007). The contribution of organized youth sport to antisocial and prosocial behavior in adolescent athletes. *Journal of youth and adolescence*, 36(3), 255-264.
- Savaş, O. (2019), Üniversite Öğrencilerinde Ahlaki Olgunluk, Sosyal İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seydooğulları, S. , Çiftçi Arıdağ, N. & Koç, M. (2014). The Investigation of Moral Judgement Competence of High School Students in Terms of Parental Attitudes. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 47(2), 21-40.
- Tel, M. (2015). Türk Toplum Yaşantısında Fair Play. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2.Special Issue, 1(1), 694-704.
- Woods, R. (2011). *Social issues in sport*. Human Kinetics, USA.
- Worthy, K. (2017). The coach-athlete relationship as a predictor of self-regulation, academic self-efficacy, and aggression among student-athletes with exposure to community violence.
- Yamaner, F. (2001). *Beden eğitimi ve spor'da temel ilkeler*. Ekin Kitabevi.